

NICCOLÒ DELL' ARCA, *Oplakivanje Krista*. Bologna, Santa Maria della Vita

Bostonu, Tokiju, Firenci, Londonu, Rimu, Hagu, Bruxellesu, Vancouveru i New Yorku. Piše pjesme koje ilustrira vlastitim crtežima.

LIT.: A. Genau, Virgilije Nevjestić (katalog), Zagreb 1970. — M. de Micheli, Virgil Nevjestić (katalog), Milano 1971. — A. Čelebanović, Virgilije Nevjestić (katalog), Beograd 1974. — B. Gheerbrant, Virgil (katalog), Pariz 1975. — Č. Kisić, Virgilije Nevjestić (katalog), Bugojno 1984. — Ž. Sabol, Virgilije Nevjestić-Virgil (katalog), Šibenik 1985. — A. Karaman, Virgilije Nevjestić (katalog), Banja Luka 1986.

NICCOLÒ DELL' ARCA, *Raka Sv. Dominika*. Bologna, crkva Sv. Dominika

NICCOLÒ DELL' ARCA, tal. kipar (vjerojatno Dubrovnik, oko 1435 — Bologna, 2. VII. 1494). Nadimak Dell' Arca dobio je po svojem najvažnijem djelu, raci (tal. arca) Sv. Dominika. U dokumentima se još spominje kao *Nicolaus de Apulia*, *Nicolaus quondam Antonii de Apulia*, *Nicolaus de Bari de la Puglia*, a u jednome dokumentu iz 1493. kao *Nicolo de Ragusa*. Suvremeni kroničari (Borselli, della Tuata, Prelormo, Lamo) redovito ga nazivaju *Niccolò Dalmata* ili *Schiavone*. Pretpostavlja se da je Nikola, sin Antuna, bio rodom iz Dubrovnika te da je u mladosti došao u Bari i tu boravio do odlaska u Bolognu, gdje se prvi put spominje 1463. Možda je prije toga boravio u Veneciji gdje F. Sansovino (1581) spominje kao njegov rad jedne *Jaslice* od bojene terakote u crkvi San Spirito dell' Isola (nisu očuvane). God. 1469. N. je sklopio ugovor za dovršenje *Rake Sv. Dominika* (Arca di San Domenico) u crkvi toga sveca u Bologni. Sarkofag su dva stoljeća prije započeli Niccolò Pisano i njegov učenik Fra Guglielmo, a N. je imao načiniti pokrov koji je bio gotov 1473. Izveo ga je u obliku krova s vijencem i volutnim zabatom bogato ukrašenim skulpturama; predvidio je osamnaest svetačkih kipova ali je za života ostvario četrnaest (tri neposredno nakon Nikoline smrti radi mladi Michelangelo, a jedan G. Cortellini). Među njima se ističu četiri Evanđelista, Sv. Florijan, Sv. Franjo, Sv. Dominik, Sv. Vital, Sv. Agrikola, mrtvi Krist i Bog Otac. Po skulptorskim vrijednostima, originalnosti osjećaja za formu i osebnom realizmu ubrajaju se među važnija ostvarenja renesansne umjetnosti u Italiji.

Drugo Nikolino veliko djelo je grupa *Oplakivanje Krista* u crkvi Santa Maria della Vita u Bologni (terakota, izvorno polikromirana, signirano: »Opus Nicolai di Apulia«); sastoji se od šest likova u naravnoj veličini: tri Marije, Ivana i Josipa iz Arimateje raspoređenih u polukrugu oko ležećega Krista. Kompozicija je koncipirana vrlo realistički, puna je ekspresivne dramatike, nabori odjeće su smjelo prenatrpani a lica iskrivljena od bola. Grupa se iz stilskih razloga datira u vrijeme oko 1490 (Gnudi), premda se u jednome neizravnom dokumentu kao godina njezina nastanka spominje 1463. Manja djela Niccolò dell' Arca jesu *Madonna di Piazza* na pročelju komunalne palače (terakota 1478), *orao* (terakota) nad portalom crkve San Giovanni in Monte, poprsje Sv. Dominika u crkvi Sv. Dominika, sve u Bologni i mramorni kip Ivana Krstitelja, spomenut u kiparevoj oporuci, danas u dvorcu Escorial u Madridu. — Unutar stilskih okvira skulpture tal. quattrocenta osebniji izraz Niccolò dell' Arca tumači se, za njegova ranija djela (Evanđelisti s rake Sv. Dominika), poznavanjem kasnogotičke burgundske skulpture (Claus Sluter) i djelomično oslanjanjem na iskustva A. Verrocchia, a ekspresivnost Oplakivanja ima uzor u ostvarenjima ferrarske slikarske škole (F. Cossa i E. Roberti djeluju u Bologni 1470 — 86).

LIT.: C. Gnudi, Niccolò dell' Arca, Torino 1942. — V. Foretić, Porijeklo Nikole dell' Arca, Prilozi — Dalmacija, 1954. — P. Toesca, On Niccolò dell' Arca, Art Quarterly, 1956, 19. — P. Belli-D'Elia, Niccolò dell' Arca: aggiunte e precisazioni, Commentari, 1964, 1. — R. Silvestri Baffi, Lo scultore dell' Arca Niccolò di Puglia, Galatina 1971.

Iv. Mat.

NICZE, Ivan Firentinac, tal. rezbar, djelovao u Zagrebu na prijelazu XV/XVI. st. Neki se njegovi radovi spominju u Zagrebu već 1499. God.

1507. arhidaon gorički i kanonik Ivan od Moravča naručio je od Niczea par korskih klupa za zagrebačku katedralu. Na tim, odavno propalim klupama, za koje se zna da su bile renesansnoga stila i ukrašene rezbarijom i intarzijama, bio je zabilježen majstorov potpis i godina izrade. Iste godine N. u Budimu radi klupe za katedralu u Egeru, pri čemu su mu kao model poslužile zagrebačke klupe.

LIT.: I. Bach, Umjetnost stolara zagrebačke katedrale od 15. do 19. stoljeća, ČHP, 1943, 4. — M. Zlinsky-Sternegg, Renaissance Intarsien im alten Ungarn, Budapest 1966. — A. Horvat, Između gotike i baroka, Zagreb 1975. R.

NIEMANN, Georg, austr. arheolog i arhitekt (Hannover, 12. VII. 1841 — Beč, 19. II. 1912). Od 1872. profesor bečke Akademije. Početkom stoljeća istraživao i snimao Dioklecijanovu palaču. Kao istraživač antičke arhitekture radio u Grčkoj i Maloj Aziji. Suradnik u mnogim monumentalnim publikacijama s istaknutim arheolozima krajem prošloga stoljeća.

BIBL.: *Der Palast Diocletians in Spalato*, Wien 1910.

LIT.: F. Bulić, G. Niemann, *Bullettino ASD*, 1914, 37. R.

NIJEMCI, selo u Z Srijemu. Na gradištu kruznoga oblika nalazi se župna crkva Sv. Katarine, jednobrodna gotička građevina s poligonalnim svetištem, s potpornjima; uza nj je sakristija, a iz gl. pročelja izdiže se zvonik, oboje iz doba baroka. Stariji dio građen je srednjovj. opekom. Nakon odlaska Turaka, crkvu su dali barokizirati 1729. Dubrovčani Luka i Andrija Natali. — Za vrijeme turske vlasti u Nijemcima se spominju džamija i kupalište.

LIT.: A. Horvat, Prilog vezama Dubrovčana sa Srijemom (o Luki i Andriji Natali u Nijemcima), *Zbornik Lukše Beritića*, Dubrovnik 1961. — D. Vukičević-Samaržija, Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji, Zagreb 1986. A. Ht.

NIKOLA, graditelj. U drugom desetljeću XVI. st. radio na crkvi Sv. Marka u Kotoru i bio protomajstor njezine zrelorenesansne pregradnje.

LIT.: C. Fisković, O umjetničkim spomenicima grada Kotora, *Spomenik Srpske akademije nauka* (Beograd), 1953, 103.

NIKOLA CIPRIJANOV DE BLONDIS, zadarski slikar, djeluje u Veneciji (spominje se 1351—76). Bio je pet godina učenik i pomoćnik Paola Veneziana. God. 1376. obvezao se dvojici ninskih građana naslikati dva raspela poput onoga što ga je prije bio naslikao za zadarske franjevece.

LIT.: K. Prijatelj, Bibliografski i biografski podaci o majstorima dalmatinske slikarske škole, *Prilozi — Dalmacija*, 1968.

NIKOLA IVANOV FIRENTINAC, arhitekt i kipar (Firenca, ? — Šibenik, 1505). Od 1467. do smrti živi i djeluje u Dalmaciji. O Nikolinu životu i radu prije dolaska u Trogir nema podataka, jedino njegovo prezime ukazuje na to da potječe iz Firence. Analizom djela koja mu se sa sigurnošću pripisuju dokazano je da se kao arhitekt formirao u toskanskome krugu, a kao skulptor slijedi Donatella podjednako u njegovoj mladenačkoj firentinskoj, kao i potonjoj ekspresivnoj, padovanskoj fazi. Tražila su se stoga ranija Nikolina djela ili dokumenti o njemu u Firenci ili Padovi, pa su ga neki neosnovano pokušali poistovjetiti i s Donatellovim suradnikom Niccolom di Giovannijem Coccarijem. Na temelju stilske analize A. M. Schulz pripisala mu je, naprotiv, šest vrijednih djela u Veneciji nastalih 1457—67: grob Foscari (Santa Maria dei Frari) i Arco Foscari (Duždeva palača), nadgrobni spomenik Giustiniani i grob Capello (Santa Elena), kip Sv. Kristofora (Santa Maria dell'Orto) te reljef Sv. Jeronima (Santa Maria del Giglio).

Prvo pouzdano dokumentirano Nikolino djelo jest kapela Bl. Ivana Trogirskoga, prigrađena sjeverno uz trogirsku katedralu. Zajedno s A. Alešijem Firentinac je sklopio ugovor 4. I. 1468, ali je, sudeći po punomoći plemiću i humanistu Koriolanu Cipiku da ga zastupa (19. XII. 1467) kao i po tekstu ugovora, neosporno da je Nikola projekt i nacrt kapele dovršio još 1467. Njegov raniji boravak u Trogiru dokazao je i C. Fisković pripisujući mu četiri putta s girlandama unutar friza u gotičko-renesansnoj trogirskoj krstionici A. Alešija, dovršenoj 1467. Kapela Ivana Trogirskoga bila je građevinski dovršena krajem sedamdesetih godina, a Nikola je, prema dokumentima, islesao devet velikih skulptura između 1482—94. te većinu reljefa. Pravokutna kapela raščlanjena je oblim zidnim nišama i presvođena bačvastim kasetiranim svodom. Primjenjujući u projektiranju kapele Albertijev harmonijski niz (3:4:6), Nikola oblikovanjem svoda slijedi antički Mali hram Dioklecijanove palače, a zidnim nišama obnavlja tradiciju ranokršć. mauzoleja. U oblikovanju arhitekture primjenjuje isključivo renesansne elemente, ali suprotno toskanskoj tradiciji miješanja materijala i tehnika, prihvaća metodu projektiranja isključivo u kamenu i konstruiranja velikim kamenim blokovima, što je po uzoru na Jurja

NIKOLA IVANOV FIRENTINAC, *Majka Božja s djetetom*. Orebići, crkva franjevačkoga samostana

Matijeva Dalmatinca sa šibenske katedrale slijedio i Aleši u trogirskoj krstionici. Tektonska logika povezuje prostornu kompoziciju i složeni ikonografski program te kapele izražen reljefima i skulpturama: od podnožja s reljefima genijâ s bakljama (u renesansnome duhu preoblikovan antički nadgrobni motiv) što izviruju iz perspektivno prikazanih odškrnutih vrata, preko skulptura u naravnoj veličini srednje zone smještenih u obliku niše sa školjkama, i putta što podržavaju arhitrav i friz okruglih prozora (jedinu izvor svjetla) do svoda s poprsjem Boga Oca okružena s 94 sfera u kasetama. Kao integralni dio arhitekture oblikovan je i kameni uzidani »triptih« oltara pred kojim je postavljen kip *Uskrnuloga Krista* i dva klečeća anđela sa svijećnjacima, a u bočnim nišama *Bl. Dj. Marija* i *Sv. Ivan Krstitelj*. Nad njima, u luneti (u zoni Neba) je reljef *Krunjenje Bl. Dj. Marije* s devet putta što vire iza naslona prijestolja. Uz grupu Navještenja nad ulazom u kapelu iz toga prostora »gleda« 150 (!), pretežno dječjih, lica, što je jedinstveno u umjetnosti XV. st., i vrhunac je ranorenesansnoga humanizma. — U Trogiru je očuvano još nekoliko velikih Nikolinih djela, rađenih većinom u suradnji s Alešijem: grobnica humanista i pravnika Ivana Sobote (Sobotića) iz 1469. u crkvi Sv. Dominika — tipičan firentinski zidni grob sa sarkofagom na leđima dvaju lavova i reljefom *Oplakivanje* u luneti niše — najreprezentativniji renesansni grob u Hrvatskoj. Na reljefu *Oplakivanje* (1470; sada u crkvi Sv. Ivana) grupa podno perspektivno prikazanih triju križeva naglašenom ekspresijom lica, patetikom gesta i naturalizmom tijela u tragu je Donatella iz kasne faze. S monumentalnoga reljefa *Pravde* (1471) u trogirskoj gradskoj loži otučen je mletački lav, ali su očuvani likovi alegorije Pravde, Sv. Lovre i Bl. Ivana Trogirskoga unutar stroge renesansne kompozicije, s perspektivno prikazanim svijećnjacima što se kao Firentinčev potpis pojavljuju i u kapeli i na Sobotinoj grobnici. Mladićima što drže vrpce s natpisima na tome reljefu slični su poluaktovi mršavih genija s geslom »Nosce te ipsum« u medaljonima na portalu Cipikove palače, također Nikolinu djelu. Kip *Sv. Sebastijana* (1476) s oltara istoimene crkve dokazuje Nikolinu vještinu u oblikovanju akta, kao što ga lav sa Sobotine grobnice — uspoređen s drugim, Alešijevim — predstavlja kao izvrsna animalista. Nikoli ili suradnicima pripisuje se još niz arhitektonsko-skulpturalnih djela i fragmenata u Trogiru: poprsje Sv. Petra na svećevoj crkvi i kip Sv. Nikole na crkvi benediktinki, prva verzija *Kristova Uzašašća* za kapelu, nekoliko anđela s